

З ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ ТА ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОГО ОСМИСЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДЛЯ ДІТЕЙ

У даній статті аналізується проблема української дитячої літератури. Автором виокремлено основні поняття „дитяча література” та „література для дітей”. Здійснюється аналіз творів для дітей буковинських письменників кінця XIX – початок XX століття.

Ключові слова: термінологія, дитяча література, література для дітей.

Юлія Філіп

Из истории развития и литературоведческие осмысление украинской литературы для детей

В данной статье анализируется проблема украинской детской литературы. Автором выделены основные понятия "детская литература" и "литература для детей". Осуществляется анализ произведений для детей буковинских писателей конца XIX - начала XX века.

Ключевые слова: терминология, детская литература, литература для детей.

Julia Philip.

From the history of the development of the literary criticism in the children's Ukrainian literature

This article is dedicated the analysis of problems of children's Ukrainian literature. Author circles out the main notion of 'children's literature' and 'literature for children'. In the article it is vied the analysis of works for children written by Bukovinian writers of 19-20th century.

Key words: term, children's literature, literature for children.

У всі часи література була домінантою, яка визначала ступінь цивілізованості суспільства. Величезна роль дитячої літератури у формуванні світогляду підростаючого покоління. Вона є феноменом, якого ніяк не можна уникнути чи обійти, досліджуючи культуру, духовність загалом будь-якого народу. Тим-то проблема відродження духовності в Україні не може вирішуватися без глибокого аналізу соціокультурних особливостей дитячої літератури, оскільки діти – майбутнє держави.

Судити про дитячу літературу треба не лише за її дидактичним змістом, а, в першу чергу, за силою її естетичного впливу на читача [1].

Тривалий час велися дискусії з приводу доцільності виокремлення літератури для дітей як специфічної. Зрештою, було визнано, що література для дітей має свою власну специфіку, яка вирізняє її від літератури „дорослої”. Поціновувачі, знавці та дослідники літератури для дітей намагаються захистити її як рівноправне мистецтво слова, запобігти її нівеляції.

Незважаючи на те, що твори для дітей вирізняються з-посеред творів для „дорослих” педагогічною спрямованістю, дидактизмом, специфічними соціально-віковими особливостями, вони залишаються все-таки творами літератури, об'єктивно віддзеркалюючи закономірності розвитку літературного процесу в цілому. Твір для дитини чи про неї – це насамперед художньо-літературне явище.

Узагальнення здобутків письменницької та наукової думки стосовно специфіки дитячої літератури прочитуємо у відповідному підручнику Д. М. Білецького, Ю. П. Ступак: „[...] Дитяча література [...] є органічною частиною всієї художньої літератури і всіма своїми засобами здійснює спільну всій літературі мету – виховує молоде покоління... Отже, дитяча література – невіддільна від загального літературного процесу: вона формується на ґрунті загальної художньої літератури, тобто літератури для дорослих, на основі законів педагогіки й психології і здійснює єдність принципів мистецтва і педагогіки [...]. Однак твори дитячої літератури мають і свої особливі ознаки, які відрізняють їх від літератури для дорослих [...]. Найбільш характерними ознаками дитячої літератури слід вважати:

- а) наявність у творі предметного, конкретно-життєвого художнього образу [...];
- б) ліризм розповіді;
- в) динамічність розвитку сюжету;
- г) багатство, точність та емоціональність мови.

Останнім часом науковці розглядають дитячу літературу саме як естетичний феномен, виходячи насамперед з того, що „виховне” у літературі може здійснюватися лише через „естетичне”. Важливо, що у найповнішому на сьогодні „Літературознавчому словнику-довіднику” (1997. За ред. Р. Гром'яка, Ю. Коваліва, В. Теремка) уже розрізняються поняття „дитяча література” і „література для

дітей”. Перше з них тлумачиться так: „Дитяча література – література, творена безпосередньо дітьми. До неї належать різні жанри фольклору (лічилки, дражнилки, ігрові пісні та ін.), а також перші спроби пера юних початківців (поезія, проза тощо), опубліковані в періодиці для дітей [...] чи в колективних збірниках” [2].

„Література для дітей – художні, науково-популярні та публіцистичні твори, написані письменниками безпосередньо для молодшого читача різних вікових категорій, починаючи з дошкільнят” [2].

Специфіка дитячої літератури, в першу чергу, зумовлена об’єктом спрямованості. Дитяче сприйняття дійсності кардинально відрізняється від дорослого, адже дитячий світ – це окрема, абсолютно довершена та самодостатня субстанція.

Специфіка дитячої літератури зумовлюється віковими особливостями читачів, адресується дітям певних вікових груп. У дискусіях про дитячу літературу прийнято відділяти твори для дошкільнят і учнів молодших класів від творів, що адресовані підліткам, а останні від книжок для юнацтва.

Звісно, виходячи з психологічних особливостей учнів різного віку, сенс у такому поділі є. „Дитина пізнає світ дивуючись, – писав В. Сухомлинський, – підліток – захоплюючись і обурюючись, юнак – утверджуючись і одухотворяючись” [9, с. 450].

Сучасна педагогіка, виходячи з анатомо-фізіологічних і психологічних особливостей, розрізняє чотири вікові етапи у розвитку дітей: дошкільний (3 – 6 років), молодший шкільний (6 – 10 років), середній шкільний (від 10 – 11 до 14 – 15 років) і вік ранньої юності (15 – 18 років). Цей поділ умовний, тому й у дитячій літературі не завжди можна провести межі між віковими групами.

Література для дошкільників відрізняється за змістом і формою від літератури для інших вікових категорій. Вони (дошкільники) мають ще дуже елементарні уявлення про навколишній світ, черпаючи інформацію з розповідей батьків, вихователів, з кіно і телебачення, а також книжок, з яких дізнаються про багатогранність життя, про особливості тваринного світу, різноманітні явища природи. Те, що цікаво малюкові, підлітки читати не будуть.

У цьому криється внутрішнє протиріччя і особлива складність дитячої літератури. Дитячий письменник повинен бути „ровесником” свого читача.

„Лихо тому дитячому письменникові, хто не вміє хоча б на деякий час розлучитися зі своєю дорослістю, вийти з неї, з її турбот та прикрощів і перетворитися на тих, хто є його адресатом...” – писав Корній Чуковський [12, с. 408]. Сам процес написання дитячої книги потребує особливих зусиль. Діти не сприймають удаваної, несправжньої зацікавленості. Письменник, вибудовуючи проблемно-тематичний ряд твору, події і конфлікти, повинен переконливо пов’язати їх із психологією того чи іншого віку, життєвим досвідом читача, при цьому не спрощуючи їх.

У творах дитячої літератури центральна роль відводиться дітям, вони читачі, вони герої. Тематика творів відповідає дитячому віку, а сюжет містить цікаві захоплюючі пригоди, багато діалогів та дій. У дитячих творах майже відсутні описи. Написані дитячі твори простою, зрозумілою, емоційною мовою, і всі вони мають щасливий фінал.

Чим менший вік читача, тим яскравіше виражена специфіка літератури. Та з розмиванням вікових етапів коливаються і межі специфічності дитячої літератури. В сучасних умовах інтенсивного перманентного розвитку технологій та глобалізації вікові межі дитинства також змінюються. А зміна світогляду дитини автоматично призводить і до зміни тенденцій у дитячій літературі. Та, звертаючись до витоків зародження та особливостей її розвитку, констатуємо, що дитяча література існує як самодостатня та довершена і має власну специфіку.

Дитяча література тісно пов’язана з історією „дорослої” літератури. Ці зв’язки складні та укомплектовані, та все ж таки дитяча література іде власним шляхом розвитку, робить власні відкриття, іноді навіть випереджаючи „дорослу” літературу. У розвитку дитячої літератури є своя внутрішня логіка, та повною мірою закономірності її розвитку з’являються лише в загальному історико-літературному контексті.

Майстерність письменника дитячої літератури великою мірою визначається вмінням відобразити крупним планом те, що ближче дитячому світу, а те, що цікаво дорослому, зобразити на відстані. Дитячий письменник зображає ту ж дійсність, що і „дорослий”, але в іншому ракурсі, висуваючи на перший план те, що ближче дитині, таким чином посуваючи смислові акценти. Дитячому письменнику недостатньо лише знати естетичні уявлення дітей, їх психологію, особливості дитячого світогляду та зберігати власну пам’ять дитинства. Для нього необхідною є висока художня майстерність і природне невимушене вміння, будучи дорослою людиною з багажем знань і досвіду за плечима, бачити довколишній світ очима дитини. При цьому важливо не перебувати в полоні

дитячих ілюзій та дитячого сприйняття, а бути завжди попереду, щоби вести читача за собою.

У контексті розвитку світової та загальноукраїнської дитячої класики варто пам'ятати і про ті вартісні здобутки дитячої літератури, які творилися на Буковині. Звичайно ж, зародження дитячої літератури в цьому краї було нерозривно пов'язане з літературним процесом на Україні загалом. Розвивалася дитяча література на багатій основі українського фольклору. Існує декілька класифікацій дитячого фольклору: наприклад Л. Кіліченко поділяє його на пісні, малі дитячі фольклорні жанри і казки. М. Лановик і З. Лановик вирізняють: тексти, створені дітьми; створені дорослими для дітей; твори, що перейшли в дитячий фольклор із загального фольклору.

Колискові пісні належать до найдавніших жанрів народної словесності, мають особливу тематику й поетику, образну систему. У фольклористиці існує кілька теорій походження казки: міфологічна, міграційна, антропологічна, ритуально-міфологічна. Основною функцією казки вважали в давнину магічно-заклинальну, нині – естетичну, повчально-дидактичну, розважальну. Особливими в казці є час, простір та герої. Класифікують казки: про тварин, чарівні або героїко-фантастичні, суспільно-побутові. Історія збирання, записування українського дитячого фольклору починається з 1837 р. – з публікації в альманасі „Русалка Дністровая” колискової „Ой ходить сон коло вікон...” Дитячий фольклор записували М. Максимович, А. Метлинський, П. Чубинський, Я. Головацький, І. Рудченко, В. Гнатюк, І. Франко, М. Грушевський, А. Кримський. У 1903 р. Леся Українка і Климент Квітка видали першу в Україні збірку дитячого фольклору – „Дитячі гри, пісні й казки. З Ковельщини, Луцини та Зв'ягельщини на Волині”. Пізніше дитячий фольклор збирали і досліджували Л. Дунаєвська, Г. Довженко, М. Стельмах, І. Березовський, К. Луганська, О. Дей, на Буковині – М. Івасюк, С. Далавурак, Г. Дем'ян [3, с. 5].

Звісно, дитяча література не могла розвиватися відокремлено від історично-культурних подій. Як окрема галузь художньої літератури дитяча починає виокремлюватися з кінця XVIII століття. Ще в „Повісті минулих літ” акцентовано важливість для будь-якої людини „книжної мудрості,” „читання книжне”. Про потребу вчити дітей йдеться в літописному сюжеті про хрещення русичів. У школах, створених за наказом князів Володимира, а згодом і Ярослава, вчили і хлопчиків, і дівчаток. Одним із видів читання були „Ізборники”, до яких входили переклади „Повчань дітям”.

Серед повчань „Ізборника Святослава” є „Слово некоего калугера о четьи книг”, в якому наголошено вагу писаного слова: „Добро есть, браття, почитаніє книжне... Як не складеться бо корабель без гвоздіа, так праведник без прочитанія книжного... окраса воіна зброя, а корабля – вітрила, таке ж і для праведника почитаніє книжне” [9, с. 6]. Отже, книголюбство виділялося для дітей як один із пріоритетів у правильному житті.

Згодом за взірцем цих перекладних творів було складено „Повчаня Володимира Мономаха дітям”, яке було вміщене під 1096 роком у „Повісті минулих літ” (Лаврентіївського списку). Цей твір, що князь написав для своїх дітей, став гарною лектурою і для інших, адже, крім наказу, як треба княжити, бути вірним заповідям Божим, твір передавав позитивний досвід життя самого князя Володимира. Серед прикладів для молодого покоління були оповіді про перемоги в битвах з ворогами, пригоди на полюванні й важливість навчання, як це робив його батько – Всеволод, який знав п'ять мов, маючи за це почесність від інших країв [6, с. 458].

„Руська граматица, або Буквар” Івана Федорова (1574 р.) стала першою друкованою книгою для українських дітей. До неї входила і коротка читанка. Літературна діяльність учителів та учнів братських шкіл (XVII ст.) теж сприяла появі різножанрових творів для дітей і про дітей (твори Касіяна Саковича, Софронія Почаського, Лазаря Барановича, Феофана Прокоповича, Климентія Зіновієва). Філософські основи морально-етичного, естетичного, гуманістичного виховання молоді розробив Григорій Сковорода.

Наприкінці XVII – XVIII ст. тема навчання була однією з провідних. Йдеться про творчість мандрівних дяків. У їхніх творах крізь мотиви усіляких негараздів чітко проступає образ школяра, головне завдання якого – трудитися над науками. Письменики кінця XVIII – першої пол. XIX ст., які репрезентують нову українську літературу, продовжили традицію „почитанія книжного” рідною мовою і полишили для читання дітей та молоді гарні зразки в різних жанрах.

У літературі того часу широко використовуються уснопоетичні надбання українського народу. За мотивами фольклору Є. Гребінка написав захопливий історичний роман „Чайковський”, який став улюбленою лектурою молоді завдяки досить привабливому образіві головного героя – юного Олексія Поповича.

Стосовно ж інших українських відомих письменників першої половини XIX ст., то спе-

ціально для молоді писав Левко Боровиковський, присвятивши освітянській темі байку „Петрусь”. Сирітській долі дитини присвячено поезію Амвросія Метлинського „Дитина – сиротина”. Твори Квітки-Основ'яненка були написані не для дітей, але через їхню морально-етичну проблематику, тісний зв'язок з фольклором так само, як і твори Є. Гребінки, цілком відповідали запитам молоді.

Зокрема і з тих питань, які стосуються виховання та освіти. Наприклад, у повісті „Маруся” герой змальований як людина, що знала грамоту. А в п'єсі „Сватання на Гончарівці” висміяно нездатність Стецька засвоїти елементарну лічбу до десяти.

Переймаючись проблемами освіти і виховання молоді, Г. Квітка-Основ'яненко висміює потворні методи навчання дітей у поміщицьких сім'ях. Зокрема про це йдеться у сатиричних романах „Жизнь и похождения Петра Степанова, сына Столбикова” та „Пан Халявский”. Картина, як мати поміщиця Халявська проти своєї волі віддає дітей на навчання, генетично споріднена з описом направлення дітей новонавернених до християнства русичів у науку, який зустрічаємо у „Повісті минулих літ”: „А матері ж дітей своїх оплакували, бо іще не укріпилися вони були вірою і, як померлого, вони оплакували” [6, с. 66]. Не дивно, що, напучувані невіглаством матері, паничі переходили з „синтаксису” до „піїтики” та „риторики” не навчаючись, а підносячи хабарі безчесному начальству, і так нічого не навчилися, зростаючи бездушними егоїстами, панами з низьким інтелектуальним рівнем.

Зверталися письменники і до жанру літературної казки, щоб донести до української дитини не лише загальнолюдські ідеали, але й деякі відомості з історичного минулого. Павло Білецький-Носенко підготував видану вже після його смерті збірку „Гостинець землякам. Казки сліпого бандуриста, чи співи об різних речах” (1872), а Осип Бодяньський – „Наські українські казки запорожця Іська Материнки” (1835). Тож ці автори певною мірою випередили побажання Т. Шевченка, який 1844 року в одному з листів писав: „Історія Південної Росії вражає кожного своїми пригодами і напівказковими героями, народ дивовижно оригінальний, земля прекрасна, і все це до цього часу ніким не виведено перед очі освіченого світу...” [11, с. 87].

Особливе місце в історії української дитячої літератури посідає Тарас Шевченко, його „Букварь южнорусский” (1861) пейзажна та автобіографічна лірика. Сам же Шевченко багатьма своїми поетичними творами надає матеріал для дитячого та молодіжного читання. Міфологічний світ його балад „Причинна”, „Тополя”, „Лілея” з їх романтичним флером діти середнього і старшого шкільного віку сприймають не згірш, як чарівні казки чи героїчні легенди України. А його вірш „А. О. Козачковському” (1847) вводить постать Тараса Шевченка дитячих літ в асоціативний ряд сільської шкільної науки та інтересів молоді тих часів, яка читає: „... І зроблю / маленьку книжечку. Хрестами / І візерунками з квітками / Кругом листочки обведу / Та й списую Сковороду / Або Три царіє со дари” [13, с. 342].

Уже в середині XIX ст. освічена Україна читала „Кобзаря” Шевченка. Як справедливо наголошує Г. М. Сивокінь, „Т. Шевченко силою свого генія створив широку читацьку аудиторію – не вибрану, не гурткову, а таки народну аудиторію української літератури” [8, с. 106]. І сьогодні його творчість не втрачає актуальності й з огляду на геніальні зразки художнього слова, і в обширах загальнолюдських ідеалів та національної проблематики. Взірцем для молоді в „почитанні книжному” є не лише ті твори Т. Шевченка, які вивчають в школі, а й його повісті російською мовою, в яких він звертається до знакових творів в історії України – літописів, де оповідає про систему навчання Григорія Сковороди і про свої університети в Петербурзі [14]. І відправною точкою в перепрочитанні спадщини Т. Шевченка для дитячого вжитку мають бути його слова: „Я так люблю дітей, що не надивився б на вірний відбиток ангела” [11, с. 88].

Характерною особливістю дитячої літератури кінця XIX – початку XX століття є тенденція до її психологізації, що відповідало загальній спрямованості письменства на показ внутрішнього світу людини. Звертаємо увагу на виразний психологізм у зображенні дітей у творах Панаса Мирного, автобіографічних оповіданнях Івана Франка про дітей і школу, оповіданнях М. Коцюбинського, Б. Грінченка та інших авторів, Також письменники виявляють посилений інтерес до минулого України, передовсім до княжого періоду в українській історії і до епохи козаччини (твори Івана Манжури, Бориса Грінченка, Катрі Гриневичевої, Костянтини Малицької, Олександра Олесь). Найвидатнішими представниками дитячої літератури стали Іван Франко, Леся Українка, Михайло Коцюбинський, Олена Пчілка, Олександр Олесь, Марійка Підгірянка, Костянтина Малицька та ін.

Значному розвитку письменства для дітей посприяв вихід у Львові дитячого журналу „Дзвінок” (1890-1914). Як слушно зазначив В. Лучук, „протягом чверті століття він був єдиним на всю Україну, на ту її частину, що належала до Росії і ту, що була під Австро-Угорщиною, дитячим

часописом” [3, с. 13]. Діяльності Івана Франка як дитячого автора сприяли серед іншого спомини про дитинство, батьківські почуття до трьох синів і доньки, а також співробітництво з журналом „Дзвінок”. В автобіографічних оповіданнях письменника „Малий Мирон”, „Грицева шкільна наука”, „Отець-гуморист”, „Олівець” та інших відтворені картини виховання сільської дитини „від перших проблисків власного думання”. Казки І. Франка, особливо „Ріпка”, „Лисичка і Журавель”, і ті, що увійшли до збірки „Коли ще звірі говорили” (1-е видання – у 1899 р.), за словами автора, є „старим народним добром”: сюжети взято із збірки російських казок, упорядкованих О. Афанасьєвим, німецьких казок братів Грімм, сербських, грецької, індійської, перської. І. Франко талановито інтерпретував їх, відтворивши в деяких реалії української дійсності. Поема-казка „Лис Микита”, створена на основі сюжету німецького твору та українських народних казок, байок, теж є до певної міри соціальною, бо показує державу, в якій процвітає жорстока сила. У колі дитячого читання перебуває вірш І. Франка „Киця” та деякі вірші поета патріотичного та пейзажного плану.

У рефераті „Іван Франко” М. Коцюбинський зазначав: „Подивіться, з яким теплим, сердечним почуттям, з якою любов’ю малює він дітей. Доволі пригадати оповідання „Малий Мирон”, „Грицева шкільна наука”, „Мій злочин” та інші, доволі згадати написані ним для дітей казки і вірші – і стане ясным, що борець уміє бути голубом. Франко наче спочиває на дітях од моря сліз і горя, співцем якого він зробився” [3, с. 13].

Михайло Коцюбинський надавав значення вихованню дітей засобами художнього слова. Дитяча творчість цього письменника представлена віршами „Наша хатка” і „Вечір”, віршованою казкою природничого і водночас морально-етичного змісту „Завидючий брат”, прозовими казочками для найменших (цикл „П’ять казок”), класикою української літератури – оповіданнями „Харитя”, „Ялинка”, „Маленький грішник”. Літературознавець П. Колесник відзначив, що сюжети дитячих оповідань Коцюбинського „нескладні, але психологічно загострені, оскільки характери його героїв внутрішньо збагачені самими умовами їхнього життя. Тому увага письменника зосереджується не на детальному виписуванні зовнішніх обставин життя дитини, а на внутрішньому її світі. Для цього в творі мобілізується все” [3, с. 14].

Успішною була спроба М. Коцюбинського виступити в жанрі художнього нарису: нарис „Нюрнберзьке яйце” про винахідника кишенькового годинника Петра Гельє став одним із перших в українському дитячому письменстві творів такого жанру. Письменник переклав ряд творів зарубіжної літератури, висловив оригінальні оцінки дитячої творчості І. Франка та Л. Глібова.

Цікавою та багатогранною була діяльність Лесі Українки на ниві дитячої літератури. Письменниця співробітничала з чернівецьким виданням „Бібліотека для молодіжи, міщан і селян”, львівським „Дзвінком”, журналом „Молода Україна”, котрий редагувала Олена Пчілка, разом з К. Квіткою видала збірку дитячого фольклору. У поетичному циклі Лесі Українки „В дитячому крузі”, вірші „Місяць ясененький...” добре помітні фольклорні мотиви і хвилюючі, власне авторські емоції, у казках „Біда навчить” і „Лелія” прославлено життєву мудрість і високі моральні принципи. Предметом читання старших дітей є „Давня весна”, „Давня казка”, „Віла-посестра”, „Роберт Брюс, король шотландський” та інші твори, в яких активне, повне палких поривань життя протиставляється інертності, бездуховності. Доводиться шкодувати, що загубилися інші твори Лесі Українки, спеціально писані для журналу „Дзвінок”, зокрема її оповідання, науково-популярні нариси, загадки й шаради.

Реальним внеском Олени Пчілки в розвиток дитячого письменства стало редагування нею в 1908-1913 рр. журналу „Молода Україна” (виходив як додаток до журналу „Рідний край”) і збірка „Годі, діточки, вам спать”, що вмістила вибрані оригінальні твори письменниці для дітей (вірші та оповідання) і різноманітні фольклорні записи. Поезії „Мудра кицька”, „Зай-чик-джигунчик”, „Вишеньки-сережки”, „Снігова баба”, в яких чимало традиційних образів, поданих цікаво, нестандартно, з гумором, та оповідання „Сосонка”, „Хлопчик та ведмідь”, сповнені безмежних симпатій до скривджених долею дітей, оповідання „Малий музика Моцарт”, яке через випадок із життя славетного австрійського композитора порушує питання про суверенітет дитини. Цілком невідома нашим сучасникам (бо не передрукована) драматургія письменниці.

Діяльність Олександра Олеся (псевдонім Олександра Кандиби) була пов’язана з народженням сина Олега, відомого пізніше як Олег Ольжич, і тривала фактично все життя, відбувалася на теренах України і за кордоном, куди емігрував письменник у 1919 р. У результаті малі українці отримали змістовну, високохудожню, різнопланову творчість, оригінальну і перекладну, яка тільки частково увійшла до найповнішого видання – збірки „Все навколо зеленіє”, „Алфавіт віршами,

написаними для сина” О. Олесея, поетичних творів „математичного” характеру, колискових, пейзажних, навіть філософських. Особливої уваги заслуговує також поема „Водяничок”, в якій порушується проблема неподільності всього живого. Дитячий поетичний театр О. Олесея – це переробки для сцени народних казок („Івасик-Телесик”, „Лісовий цар Ох”, „Солом’яний бичок”, „Микита Кожум’яка”) і оригінальні драматичні твори („Бабусина пригода”, „Бабуся в гостях у ведмедя”, „Ведмідь в гостях у бабусі”, „Напровесні”), які з часом не втратили своєї вартісності.

Показовим був шлях Марійки Підгірянки (літературний псевдонім Марії Ленерт-Домбровської) в дитячу літературу. Цей шлях проліг із Прикарпаття, Надвірнянщини через Львівську учительську семінарію, більш як сорокалітнє вчителювання, евакуацію в час Першої світової війни, важку і тривалу хворобу. Однак міць духу, засвідчена творчістю, її патріотичним і загальнолюдським змістом, виявилась сильнішою. Збірка письменниці „Учись, маленький!” (К., 1994). Вірші Марійки Підгірянки та її казки, загадки органічно пов’язані з фольклором, як і казка „В чужому пір’ю”. Технічна недосконалість окремих поезій Марійки Підгірянки компенсується щирістю думок і почуттів авторки. Не випадково чимало творів письменниці стали народними співанками.

До маловідомих сторінок української дитячої літератури кінця ХІХ – початку ХХ ст. Належить творчість Костянтини Малицької, яка часто виступала під псевдонімом Віра Лебедова і більшість творів якої для юних читачів досі не певидні. А між тим це лірика високого громадянського звучання (як вірш „Чом, чом, земле моя...”, покладений на музику композитором Д. Січинським, вірші про січове стрілецтво), поезії на історичну тему, релігійно-моралізаторську, присвячені найбільшим культовим святкам нашого народу, оповідання про дітей із цілком зрілими, сильними і тому вартими наслідування характерами (збірка „Малі герої”), драматичні твори, серед яких інсценівки, в тому числі про Т. Шевченка. Родом із Прикарпаття, К. Малицька вчителювала (в 1903-1906 рр. у с. Лужани), у час Першої світової війни разом з іншими інтелігентами з Галичини і Буковини була вивезена в Сибір, після повернення жила і працювала у Львові: укладала читанки, хрестоматії, писала навчально-дидактичні посібники.

Письменниця у своїх віршованих творах зверталася, в першу чергу, до шкільної молоді. Вона – автор збірок оповідань для дітей „Малі герої” (1899), нарисів на педагогічну тематику „З трагедії діточих душ”, „Картини з життя дітей”. Твори Костянтини Малицької виходили друком на сторінках газети „Буковина”, журналів „Промінь”, „Дзвінок”, „Молода Україна”, „Світ дитини”, „Зоря”, альманахів „Нова хата”, „Учитель”, „Жіноча доля”, сатиричного часопису „Комар”. Працюючи у школі і знаючи особливості дитячої душі, Костянтина Малицька прищеплювала молодому поколінню любов до рідного слова, літератури, прагнула збагати духовний світ дітей. Головними героями її творів були діти з простого народу, ширі та працелюбні. Письменниця з теплом і любов’ю змальовує дитячий світ, а також з увагою ставиться до психології дитячого виховання.

Витоки появи дитячої книги, звичайно, варто шукати у школі. Саме шкільне середовище, процес навчання та виховання особистості сформували потребу в художніх і науково-популярних творах, розрахованих на дітей дошкільного та шкільного віку. Спеціальна література для дітей виникала під впливом вдосконалення методів навчання та виховання дітей. Поява перших букварів та азбук сприяли осмисленню дитячої літератури як окремого феномену в літературі. Поєднуючи підручник з художньою книгою, автори перших посібників для читання вміщували короткі влучні оповідання та розповіді з повчальним змістом, афоризми, народні прислів’я, приказки. Пізніше дитяча література починає відокремлюватися від підручника. Для дітей починають друкувати алегоричні казки, повчання, з’являються перші дитячі журнали. Здебільшого ці книги містили дещо надмірний раціоналізм, консерватизм та моралізування. А письменники, незважаючи на досить непоганий розвиток педагогіки, не зважали на вікові особливості, зверталися до дітей загалом, не розмежовуючи вікові категорії. І вже у ХІХ столітті почали враховувати вік, інтереси та запити маленьких читачів. У цей період починають друкувати переклади з творів зарубіжних письменників, які писали для дітей.

Історичні події кінця ХІХ – початку ХХ століття спричинили підвищений інтерес до дитячої літератури як знаряддя виховання майбутнього покоління. Вимоги до її форми та змісту значно підвищилися. Для письменників буковинського краю надзвичайно важливо було відкинути заангажованість та насадження ззовні і творити літературу для дітей зрозумілою для них мовою, живою, образною, розмовною, на тематику, що їм близька та зрозуміла.

Значним стимулом у розвитку дитячої літератури на Буковині стало те, що з 1885 року в Чернівцях виходила друком дитяче видання „Бібліотека для молодіжі”. Було видано близько 130 номерів цього видання, в якому були надруковані твори Ю. Федьковича, Лесі Українки,

С. Ковалева та ін.

Аналізуючи процес становлення та розвитку дитячої літератури на Буковині, чи не найпершою варто згадати постать Юрія Федьковича. Його внесок у розвиток дитячої літератури в краї неоціненний. Юрій Федькович – письменник та освітянин, знав і відчував потреби дітей із середини шкільного середовища, добре усвідомлював усі недоліки тогочасної шкільної системи та глибоко опікувався проблемами школярів. Серед інших проблем відзначав брак навчальних посібників та художньої літератури. Юрій Федькович видав ряд книжок, призначених для дітей різного віку. Він же написав „Буквар” живою розмовною мовою, що стало значним внеском у шкільну освіту на Буковині.

Беззаперечний вплив на становлення і розвиток дитячої літератури нашого краю мала творчість дитячого прозаїка Євгенії Ярошинської. Хоча з творчістю цієї письменниці мало ознайомлені, варто зазначити, що її твори гідні зайняти помітне місце на книжкових полицях разом з творами тих дитячих письменників, які є вже добре знайомими в Україні і видаються великими тиражами. Творчістю Євгенії Ярошинської пронизана ідейно-моральними цінностями, а проблемами, порушені в її творах, неможливо не перейнятися.

Література

1. Вовк О. В. Основні завдання дитячої української дитячої літератури (роздуми над проблемою) / Вовк О. В. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Apsf_lil/2009_20/Vovk.pdf.
2. Естетична природа художньої літератури [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrlit.vn.ua/article/1226.html>.
3. Ковалець Л. Дитяча література з основами літературознавства. / Ковалець Лідія. Ч. 1. Методичні рекомендації. – Чернівці: ЧНУ, 2004. – 34 с.
4. Коцюбинська І. Спогади і розповіді про М. М. Коцюбинського / Коцюбинська Ірина. – К., 1965. – 202 с.
5. Літературознавчий словник-довідник [за ред. Р. Гром'яка, Ю. Коваліва]. – К., 1997.
6. Літопис руський / [Пер. з давньорус. Л. Є. Махновця]. К., 1989. – 590 с.
7. Руссова В. „Почитание книжное”: від літописів до Т. Шевченка / [Електронний ресурс]: Іноземна філологія. / Владлена Руссова. – 2007. Вип. 119. С. 213-218. – Режим доступу: http://www.lnu.edu.ua/faculty/inomov.new/Foreign_Philology/Foreign_Philology/Foreign_Philology_119_1/articles_1/Vladlena%20Russova.pdf.
8. Сивокінь Г. Одвічний діалог : Українська література і її читач від давнини до сьогодні / Сивокінь Г. – К., 1984. – 255 с.
9. Слово нѣкоего калугера о чѣтыи книг // Древняя русская литература. Хрестоматия. М., 1988.
10. Сухомлинський В. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості. Вибрані твори в 5-ти т. / Сухомлинський В. – Т. 1. – К. : Рад. школа, 1976. – С. 403-478.
11. Українська дитяча література. Хрестоматія: У 2 ч. / [Упоряд., вступ. сл. та біогр. нариси: І. А. Луценко, А. М. Подолинний, Б. Й. Чайковський]. – К., 1992. Ч. 1.
12. Чуковський К. От двух до пяти. Собр. соч.: В 2-ух том. / Чуковський К. – Москва, 1990. – Т. 1 – С. 73-408.
13. Шевченко Т. Кобзар [вступ. ст. О. Гончара] К., 1983. – 599 с.
14. Шевченко Т. Твори : У 5 т. Т. 4. Повісті. К., 1978. – 413 с.